

Από τον σταθμό της αποχής του '46 στο τέρμα της αποχής του '06

Του **Κωστή Παπαϊωάννου**

Μια επιστημονική διημερίδα με θέμα: «Οι εκλογές του 1946 σταθμός στην πολιτική ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας», που διεξάγεται υπό την αιγίδα του ιδρύματος Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, δεν θα μπορούσε παρά να έχει πολύ ευρύτερο ενδιαφέρον από μια συνηθισμένη πολιτική ή ακαδημαϊκή συνάντηση. Το ενδιαφέρον μεγαλώνει όταν κατά "σύμπτωση" στις εκλογές που μόλις έγιναν το ποσοστό αποχής ξεπέρασε το 50% και όταν ο ίδιος ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, ουσιαστικά έκλεισε το συνέδριο προτού το ανοίξει, ερμηνεύοντας εκ προοιμίου, στην εναρκτήρια ομιλία του, την σύγχρονη ελληνική ιστορία με την συνήθη άποψη της αποχής του Κ.Κ.Ε. από τις εκλογές του 1946.

Ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης είναι ένας έμπειρος και ευφυής αστός πολιτικός. Αυτό που έκανε στην εναρκτήρια ομιλία του (αν την εξετάσουμε ως ρητό λόγο) ήταν να ορίσει το ερμηνευτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο όφειλαν, κατά την βαρύνουσα γνώμη του, να κινηθούν οι σύνεδροι στην διερεύνηση του θέματος της επιστημονικής διημερίδας. Αν πέτυχε τον εγκλεισμό των συνέδρων (και ακόμα αν ήθελε πραγματικά να τον πετύχει) είναι ένα ζήτημα προς εξέταση. Κατάφερε πάντως να αντιστρέψει την λογική που επικρατεί στο επιστημονικό χώρο της νεότερης πολιτικής και κοινωνικής ιστορίας, σύμφωνα με την οποία οι έρευνες οδηγούν στα συμπεράσματα και όχι τα συμπεράσματα στις έρευνες! Ή, για να το πούμε πιο σοβαρά, προσπάθησε να επιβάλει την λογική, που από μια άλλη σκοπιά και ο γράφων συμμερίζεται, ότι οι έρευνα "πρέπει" να "καθοδηγείται" από τις ήδη υπάρχουσες και άρα βάσιμες αντιλήψεις. Άλλωστε έτσι γίνεται στην πράξη.

Είναι προφανές ότι ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης ξεκίνησε την προσφώνησή του με βάση μια παραδοχή, χωρίς την οποία ολόκληρη η πολιτική του ζωή δεν θα είχε νόημα. Την παραδοχή πως όσες και αν ήταν στην πράξη οι εκτροπές από την θεωρητική βάση του ισχύοντος μέχρι και σήμερα, τουλάχιστον τυπικά, αστικού πολιτειακού συστήματος, αυτό παραμένει αναγκαστικά το πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η πολιτική. Οποιαδήποτε πολιτική προοπτική επομένως επιδιώκει να βγει από αυτό το πλαίσιο, είναι αφύσικη και άρα άκαρπη και άρα, σε τελευταία ανάλυση, λα-

θεμένη. Με βάση αυτή τη λογική, ένα πολιτικό κόμμα που απέχει από κάποιες εκλογές που θα του έδιναν το ένα τρίτο των εδρών του κοινοβουλίου, όπως έκανε το ΚΚΕ, ασφαλώς κάνει ένα τεράστιο και βλακώδες λάθος.

Αν αυτή η παραδοχή γίνει σεβαστή, όσες έρευνες και αν γίνουν γύρω από τα πραγματικά γεγονότα της εποχής υπό την πίεση των οποίων διεξάχθηκαν οι εκλογές, δεν είναι δυνατόν παρά να καταλήξουν στην επιβεβαίωση της άποψης του κ. Μητσοτάκη. Και τότε αυτή η ιστορική έρευνα θα προσφέρει ένα "πολύτιμο" αφηγηματικό δίδαγμα για την κοινωνία και τις πολιτικές τάσεις που την εκπροσωπούν σήμερα. Ταυτόχρονα όμως, αν αυτή η παραδοχή γίνει σεβαστή, όπως έγινε άλλωστε στα '60 χρόνια που μεσολάβησαν, τότε καταντά ακατανόητη η χρησιμότητα της ίδιας της ιστορικής έρευνας για τις εκλογές του 1946, εξήντα χρόνια μετά. Το ενδιαφέρον επομένως του ιδρύματος Μητσοτάκη για μια τέτοια εκδήλωση πρέπει να αναζητηθεί μακριά από ό,τι έγινε ρητό στο πλαίσιο του.

Ο κ. Μητσοτάκης συνεπής με τις αρχές του, πολύ σωστά δεν αναφέρθηκε στις κοινωνικές συνθήκες των εκλογών του 1946 ούτε στις σημερινές αλλά επικεντρώθηκε στους χειρισμούς των ηγεσιών των διαφόρων πολιτικών τάσεων και κυρίως αυτής που εκπροσωπούσε το ΚΚΕ. Οι κοινωνικές συνθήκες είναι αδιάφορες σ' αυτόν αφού σύμφωνα με τις αρχές του, οι άγριες κοινωνικές συγκρούσεις της εποχής εκείνης, είναι επίσης αποτέλεσμα των λαθών που έγιναν από την πλευρά του Κ.Κ.Ε. ή και των "υπερβάσεων" από την νομιμότητα στις οποίες "υποχρεώθηκαν" τα αστικά κόμματα μέσα στις καταστάσεις που δημιούργησε η κατοχή για τις οποίες άλλωστε πάλι σύμφωνα με τις "νέες προσεγγίσεις" είναι υπεύθυνο το ΚΚΕ. Και όταν μιλάμε για αστικά κόμματα οφείλουμε να προσέξουμε ότι η διάκριση ανάμεσα σε αστικά και μη αστικά κόμματα δεν μπορεί να υπάρξει στην αστική λογική που χρησιμοποιεί ο κ. Μητσοτάκης.

Το πρόβλημα όμως είναι ότι η ορθή πολιτική λογική της επιλεκτικής αναφοράς (που προφανώς δεν είναι αυτό που ειρωνικά ονομάζουμε "επιλεκτική μνήμη" αλλά ο αφαιρετικός τρόπος με τον οποίο λειτουργεί η κάθε πολιτική συνείδηση) και η λογική της "αφαίρεσης" των κοινωνικών δεδομένων, με βάση την υπόθεση ότι η πολιτική καθορίζει τις κοινωνικές εκδηλώσεις και όχι το αντίθετο, στις σημερινές συνθήκες είναι πολιτικά καρποφόρα. Αντίθετα μάλιστα η λειτουργία της σημερινής κοινωνίας έχει ξεπεράσει κατά πολύ τα όρια του τυπικού αστικού κοινοβουλευτικού πολιτειακού συστήματος και άρα έχει ξεπεράσει και τα όρια της λογικής του. Και αυτό είναι, στην πραγματικότητα, που δημιουργεί την εναρκτήρια ανησυχία ενός σοβαρού πολιτικού όπως είναι ο

Κωνσταντίνος Μητσοτάκης και εξηγεί το ενδιαφέρον του ιδρύματός του για την επανεξέταση των εκλογών του 1946.

Από μια άλλη άποψη, με την λογική που θα έπαιρνε υπόψη τις πραγματικές κοινωνικές συνθήκες, όχι μόνον η αποχή, εκ μέρους του ΚΚΕ, από τις εκλογές του 1946 αλλά και κυρίως η άμεση και όχι μετά από 15 ολόκληρους μήνες, προσφυγή στον εμφύλιο, ή για να το πούμε ρεαλιστικότερα, η αποδοχή της υπάρχουσας πρόκλησης, από την αντίπαλη πλευρά, ενός μονομερούς εμφυλίου, ήταν μονόδρομος. Αυτή η λογική υπήρχε επίσης στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, αν και δεν ήταν η επικρατούσα. Το πώς υπήρχε, και γιατί δεν ήταν η επικρατούσα, είναι ένα πολύπλοκο ζήτημα και δεν αφορά το θέμα αυτού εδώ του κειμένου. Αλλά το πιο σοβαρό είναι ότι η αποχή από τις εκλογές ή έστω η απαξία τους, δεν ήταν άποψη μόνο του ΚΚΕ αλλά και πολλών ακόμα πολιτικών τάσεων εκτός των δεξιών. Ακόμα και ο Πλαστήρας έλεγε πως αν η τρομοκρατία συνεχιστεί θα ανέβει κι αυτός στο "βουνό".

Αν επομένως θέλει κανείς σήμερα να αναδιατυπώσει το κατηγορητήριο, το ΚΚΕ, δεν κατηγορείται απλά για την αποχή αλλά για την αδυναμία του να συγκρατήσει τις κοινωνικές δυνάμεις που υποτίθεται ότι εκπροσωπούσε και καθοδηγούσε και να τις αποτρέψει από την "χαζομάρα" τις αποχής και τις ακόμα τραγικότερης "χαζομάρας" του εμφυλίου. Και εδώ πρέπει να πούμε ότι οι έννοιες της "εκπροσώπησης" και της "καθοδήγησης" είναι ο προφανής ο πονοκέφαλος της σύγχρονης πολιτικοϊστορικής επιστήμης. Αλλά αυτό ας το αφήσουμε επίσης στην άκρη. Πρέπει όμως να τονίσουμε δύο πράγματα: Το ένα είναι ότι αυτές οι περιβόητες πραγματικές συνθήκες του 45-46 που πρέπει να ερευνηθούν συνίστανται σε μια σύγκρουση όπου η αδύναμη και καταδικασμένη κοινωνική μερίδα καταδιώκει με άγριο και άτεγκτο τρόπο την δυνατή και τιμημένη μερίδα. Αυτό είναι ασφαλώς ένας μύθος αλλά είναι ένας μύθος που αφορά την τιμή και την ατιμία των δύο μερίδων των κοινωνικών υποκειμένων και όχι τους αριθμούς και την ισχύ τους. Το αν, με άλλα λόγια, η "δικαιολογία" της λευκής τρομοκρατίας του '45 βρίσκεται στην κόκκινη τρομοκρατία του '43 αυτό μπορεί να είχε ενδιαφέρον για τους τότε συγκρουόμενους, δεν έχει όμως κανένα ενδιαφέρον για την όσο ψυχρή ή την όσο θερμή επιστημονική εξέταση του ζητήματος της αποχής και του εμφυλίου. Το δεύτερο είναι ότι στο ΚΚΕ υπήρχε σαφέστατα η λογική της "αυτοσυγκράτησης". Και όχι μόνο υπήρχε αλλά και επικράτησε, σε όλους τους "σταθμούς" μέχρι σήμερα, άσχετα αν πάντα επικράτησε με κάποια "καθυστέρηση" επειδή εύρισκε πάντα μεγάλα εμπόδια όχι από τους "άφρονες" του κόμματος, αλλά κυρίως από τις μάζες των "εκφραζόμενων" και "καθοδηγούμενων"!

Σύμφωνα με τον παραπάνω συλλογισμό πάνω στις πραγματικές συνθήκες μέσα στις οποίες θα διεξάγονταν οι εκλογές του 1946, το πρόβλημα σήμερα δεν αφορά την συνέχεια της αστικής πολιτικής αλλά την συνέχεια της πολιτικής του ΚΚΕ. Με άλλα λόγια αν κάποιο κόμμα σήμερα ήθελε να θεωρείται "συνέχεια" του ΚΚΕ του 1946, και όπως είναι γνωστό κανείς ηγέτης αριστερού κόμματος δεν κάνει την "κουταμάρα" να πετάξει στα σκουπίδια την επίκληση μιας τέτοιας συνέχειας, το κόμμα αυτό θα είχε το πρωταρχικό και επείγον καθήκον να διερευνήσει το ζήτημα της αποχής. Να διερευνήσει δηλαδή γιατί έγινε η πραγματική "χαζομάρα" να αφήσει να περάσει ένα τόσο μεγάλο (και πολύτιμο) διάστημα από την μη αναγνώριση του αστικού κράτους -- που εξ αντικειμένου σημαίνει η αποχή, ως κομματική στάση -- μέχρι την κήρυξη (ή όπως είπαμε πιο πάνω την αποδοχή) ενός πολιτικού πολέμου (civil war = εμφυλίου) που θα οδηγούσε, ή τουλάχιστο είχε βάσιμες ελπίδες να οδηγήσει στην δημιουργία ενός άλλου διαφορετικού κράτους.

Επομένως ένα συνέδριο για την εξέταση των πραγματικών συνθηκών μέσα στις οποίες διεξάχθηκαν οι εκλογές του 1946 και στις οποίες αποφασίστηκε η αποχή θα ήταν στην πραγματικότητα το καθήκον ενός σημερινού επαναστατικού κόμματος. Αλλά όπως είναι γνωστό στο μεν παλιό ΚΚΕ το ζήτημα των εκλογών του 1946 συζητήθηκε μέσα στο πλαίσιο των εσωτερικών κομματικών συγκρούσεων και το "συμπέρασμα" που κυριάρχησε ήταν -- πολύ πριν διατυπωθεί ρητά από τον Φίλιππο Ηλιού στο γνωστό μεταθανάτιο βιβλίο του -- σε τελευταία ανάλυση, ότι το κόμμα σύρθηκε στην πολιτική και πολεμική αναμέτρηση από παράγοντες που εμφανίζονται σαν πολύ ισχυροί αλλά ποτέ δεν εμφανίζονται αρκετά καθαρά! Η άποψη δηλαδή που κυριάρχησε ήταν ακριβώς αυτή που εξέθεσε ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης στην εναρκτήρια ομιλία του: Όλα τα μεταπολεμικά παθήματα του ΚΚΕ (και του τόπου) εξηγούνται από τα τεράστια "σφάλματα" που διέπραξε το ΚΚΕ. Στη διάρκεια της κατοχής, στα Δεκεμβριανά, και στην αποχή του 1946. Το μόνο που έκανε σωστά αυτό το κόμμα είναι η υποτιθέμενη ήττα του στον εμφύλιο. Δεν είναι επομένως καθόλου περίεργη η αντίφαση, παρ' όλο που παραμένει αντίφαση, ανάμεσα στην καταδίκη εκ μέρους του κ. Μητσοτάκη, της ανοησίας του ΚΚΕ και στην φιλική γλυκύτητα με την οποία ο ίδιος αντιμετώπισε έναν από τους "ανόητους" που ήταν παρών στο ακροατήριο, τον κ. Λεωνίδα Κύρκο. Γιατί βέβαια ο κ. Μητσοτάκης γνωρίζει ότι ο τελευταίος είναι από τους βασικούς εφαρμοστές της "έξυπνης" γραμμής που επικράτησε στο ΚΚΕ, άσχετα από την οικογενειακή διάσπαση του 1968 με τους άλλους "έξυπνους" του σημερινού ΚΚΕ.

Αυτό που τελικά είναι αξιοθαύμαστο, και προκύπτει από την εκδήλωση που σχολιάζουμε, αλλά και απ' όλες τις άλλες που λαμβάνουν χώρα κατά καιρούς, είναι ένα φαινόμενο -- που συνδέεται με την προφανή ανάγκη επανεξέτασης με σκοπό την αναθεώρηση της σύγχρονης ιστορίας -- και

έχει δύο πλευρές: Η πρώτη πλευρά, και από πολιτική άποψη η πιο ενδιαφέρουσα, είναι ότι η έρευνα για την επανεξέταση της νεότερης ιστορίας επισπεύδεται από την πλευρά της πολιτικής που κυριάρχησε στον εμφύλιο, δηλαδή από την πλευρά της οποίας οι επιθυμίες και οι αρχές επιβλήθηκαν. Αντίθετα οι ηγεσίες των δύο πτερύγων της επίσημης αριστεράς αλλά και των μικρών αλλά όχι ασήμαντων (σε ό,τι αφορά τον σχηματισμό του πολιτικού λόγου) κομματιών της λεγόμενης πολύχρωμης αριστεράς, καθώς τέλος και η αριστερά των λεγόμενων κοινωνικών κινημάτων, προσπαθούν είτε να αποτρέψουν την απόπειρα επανερμηνείας της ιστορίας ή και να αποσιωπήσουν με διάφορους τρόπους την ίδια την ανάγκη αναθεώρησης. Η δεύτερη πλευρά του φαινομένου είναι ότι όλο και περισσότερο, όλες οι πολιτικές τάσεις παρά την επιφανειακή τους σιγουριά για τα ερμηνευτικά σχήματα που προβάλλουν, πετάνε την μπάλα της ερμηνείας της σύγχρονης ιστορίας στον χώρο της επιστήμης.

Αυτό που ουσιαστικά προσπαθούν να αποσιωπήσουν, τόσο οι επισπεύδοντες όσο και οι απρόθυμοι, είναι ότι οι δικαιοκές και λειτουργικές αρχές της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας καταπατώνται τόσο περισσότερο όσο οι μηχανισμοί που τις στηρίζουν γίνονται ισχυρότεροι. Προσπαθούν δηλαδή όλοι να αποσιωπήσουν πως η καταπάτηση της αστικής δημοκρατίας που όλοι συμφωνούν (πέρα από άλλες διαφωνίες) ότι συνέβη στον Β'Π.Π., από την αναμφισβήτητα ισχυρότερη πλευρά της αστικής κοινωνίας που ήταν χωρίς αμφιβολία ο φασισμός, δεν είναι μια περαστική τάση της ιστορίας. Συνοδεύει αντίθετα την ίδια την αστική οργάνωση της κοινωνίας και είναι η φυσική κατάληξή της. Το τελευταίο βέβαια δεν μπορεί να γίνει κατανοητό, μέσα από την αστική λογική. Μπορεί όμως να γίνει κατανοητό ότι και σήμερα, ο κίνδυνος της "καταπάτησης" υπάρχει σε πολύ περισσότερες και πολύ ισχυρότερες "ενδεχομενικότητες" από αυτές του Β' Π.Π.! Όταν όμως η διάθεση αποσιώπησης είναι τόσο ισχυρή στην σημερινή αριστερή σκέψη, η πρωτοβουλία του ιδρύματος Μητσοτάκη να ξανανοιξεί την συζήτηση πάνω σ' αυτό που θεωρείται ιστορικά τετελεσμένο είναι σχεδόν συγκινητική, όταν μάλιστα ο ίδιος ο κ. Μητσοτάκης βάζει ουσιαστικά, εν μέσω θωπειών, σε τιμητική αποστρατεία την πραγματικά τιμημένη, από τον ίδιο, σαν νουνεχή και ρεαλιστική, άποψη του ΚΚΕ που εκφράζει ο κ. Λεωνίδας Κύρκος.

Εν κατακλείδι μπορούμε να πούμε ότι η απλή ανάγνωση του προγράμματος της διημερίδας μας πείθει πως η συζήτηση για την δεκαετία του '40 εξελίσσεται. Θα γίνεται και θα ξαναγίνεται, όχι κάθε φορά που ανοίγει ένα νέο αρχείο ή ανακαλύπτεται ένα νέο στοιχείο ή θα κυκλοφορεί μια καινούρια μελέτη, αλλά κάθε φορά που η κοινωνική ζωή αποκτά μερικά καινούρια χαρακτηριστικά που δεν μπορούν να εξηγηθούν με την μέχρι τότε αντίληψη για την ιστορική και την πολιτική υπόσταση της κοινωνίας. Δεν μπορεί για παράδειγμα να αγνοηθεί αυτή η χρονική σύμπτωση της

διημερίδας του ιδρύματος Μητσοτάκη με τις δημοτικές εκλογές, για την οποία μιλήσαμε στην αρχή. Αν η αποχή στις εκλογές του 1946 έφτασε σε κάποιο σημαντικό ποσοστό, σίγουρα δεν έφτασε στο περίπου 50% των τελευταίων δημοτικών εκλογών. Βεβαίως η σημασία των δύο εκλογικών διαδικασιών δεν είναι η ίδια και κυρίως δεν είναι ίδια η πολιτική συγκυρία στις δύο ιστορικές στιγμές. Υπάρχει ωστόσο μια αναλογία που δεν και τόσο αβάσιμο να την αξιολογήσουμε. Και στις δύο εκλογικές διαδικασίες οι ψηφοφόροι δεν εξέφρασαν τις προτιμήσεις τους σε κάποια κόμματα ή πρόσωπα αλλά εξέφρασαν την εμπιστοσύνη τους στο ισχύον πολιτειακό σύστημα. Το 1946 το αστικό κράτος δεν κατάφερε να πείσει ένα σοβαρό ποσοστό του εκλογικού σώματος ότι μπορεί να κυβερνήσει την ελληνική κοινωνία. Σήμερα, 60 χρόνια μετά, το αστικό κράτος όχι μόνο δεν καταφέρνει να πείσει την Ελληνική κοινωνία ότι μπορεί να την κυβερνήσει, αλλά δεν καταφέρνει να πείσει τους ίδιους τους λειτουργούς του ότι μπορεί να υπάρξει με την κλασική μορφή του ως αστικό κράτος. Γι αυτό και αναζητάει άλλες μορφές κυριαρχίας ενσωματώνοντας μάλιστα οργανωτικά χαρακτηριστικά εντελώς ξένα από την κοινοβουλευτική δημοκρατία.

Και εδώ αρχίζει να αποκτά ιδιαίτερη σημασία η δεύτερη πλευρά του φαινομένου των επίμονων προσπαθειών αναθεώρησης (αναψηλάφησης καλύτερα) της σύγχρονης ιστορίας δηλαδή η μεταφορά του προβληματισμού στον χώρο της επιστήμης. Οι απόπειρες αναθεώρησης της ιστορίας, αποτελούν ασφαλή τεκμήρια της ανησυχίας για την δυνατότητα της κατάστασης που επιβλήθηκε στην Ελλάδα μετά τον εμφύλιο να επιβιώσει. Το ερώτημα είναι: τι είδους ρόλο καλείται να παίξει το σώμα των επιστημόνων, της πολιτικής και της ιστορίας, στην αναθεώρηση της αντίληψης για την σύγχρονη κοινωνία, στον σχηματισμό ενός νέου πολιτικού λόγου που καθίσταται αναγκαίος. Αλλά και τί είδους ρόλο θα παίξει ο χώρος της επιστήμης και ειδικά αυτός του πανεπιστημίου; Αυτό το ερώτημα δεν απαντιέται ούτε θα μπορούσε να απαντηθεί σ' αυτό το κείμενο. Είναι ωστόσο το καίριο ερώτημα της εποχής μας.